

הקדשם את מומם, כיון שאם עלו לא ירדו, אינם בכלל תועבת ד' אלקיך – שלא נאמר 'תועבה' אלא
בנרבע ואתנן שאם עלו ירדו, או לכל כיוצא באלו.
עוד בבאור המשנה לר' אלעזר – ע' בשפת אמת ובחזון איש.

'... תנהו ענין לולדות קדשים, דסד"א הואיל וקדושין כשהן בעלי מומין אגב אמנ...'. ואפילו למאן
דאמר ולדות קדשים בהוויתן הם קדושים, כלומר רק כשיצאו ממעי אמם ויש להם הוייה לעצמם,
אעפ"כ דינם כקדשים שקדם הקדשם למומם וחלה עליהם קדושת הגוף (חזון איש תמורה לב סק"ו).

דף טו

'דלמא משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים הוא' – ואף על פי כן בשקדם מומן להקדשן
שנינו ברישא 'פדו' – כיון שכשהקדיש לא הקדיש אלא לדמים, הלכך הרי זה כמקדיש שאר חפציים
שאינן איסור לפדותם ולהאכילם לכלבים (כן משמע מדברי הרמב"ם – עפ"י משנה למלך ושער המלך הל' איסורי
מזבח א, יא).

ואולם יש סוברים (עפ"י הסוגיא בפסחים כט) שמדרבנן אין לפדות לכלבים אף בקדושת דמים. ומה ששנינו
ברישא 'פדו' – היינו מדאורייתא אבל מדרבנן אסור (עפ"י שטמ"ק לעיל יד. אות א). או אפשר כיון שאינו
אלא מדרבנן, לא אסרו אלא לפדות להאכיל לכלבים משום בזיון, אבל להשתמש לצרכים אחרים כגון
להסיקה תחת תבשילו – מותר. אבל בסיפא שהוא איסור תורה – אין חילוק בין האכלה לכלבים או
שאר שימושים (תוס' פסחים כט:).

ויש סוברים שגם במקום שאין פודין מדאורייתא, אין איסור אלא לכלבים, כפי שדרשו 'ואכלת – ולא
לכלביך', אבל לשאר הנאות מותר (עתוס' ב"ק נג: וע' בשער המלך שם; חזון איש יח, יב; אגרות משה יו"ד ח"א קצח).
ע"ע בכללות הענין במנחת חינוך תמא; בשו"ת שבט הלוי ח"א קמב חז"ז נ; מנחת שלמה סד, ג.

'תזבח – ולא גיזה, בשר – ולא חלב...'. התוס' (במעילה יב: ד"ה חלב. וכן להלן כה ד"ה שער) הוכיחו שחלוק
איסור גיזה מאיסור חלב; בגיזה נאסרה פעולת הגיזה, לא הגז עצמו. ואילו החלב – הוא עצמו אסור
(וכ"כ בשטמ"ק כאן אות ג). ופרשו שחלוק זה נובע מיסוד הדרשה; גיזה נתמעטה מתזבח, כלומר פעולת
הזביחה התרתי לך ולא פעולת גיזה. ואילו חלב נתמעט מואכלת בשר – ואל תאכל חלב.

א. אין מבואר בפירוש בתוס' האם גם פעולת החליבה נאסרה אם לאו [ומה שהוכיחו מלעיל ו' שלא הוצרך הכתוב לאסור
החליבה אלא החלב עצמו י"ל שפעולת החליבה אסורה כגיזה ועבודה וא"צ קרא מיוחד]. ואולם מדקדוק לשונם משמע קצת
שאסור. וצ"ע. ובפסקי הרי"ד מפורש שהחליבה עצמה אסורה.

ב. דעת 'יש מפרשים' (בתוס' במעילה שם) שלא נאסרה אלא פעולת החליבה ולא החלב עצמו (וע' גם בפירוש הראב"ד לתו"כ
שמיני ד ובהגהות מרדכי שבת פט"ז). ולכאורה משמע כן מפירוש רבנו גרשום בתמורה (לא). וכן יש לדייק קצת בדבריו כאן
שהזכיר רק גיזה ועבודה. ומשמע שהכליל איסור חלב בזה, שפעולת החליבה הריהי כעבודה. וכן כתב בפירוש לעיל (ו):
שהחולב בקדשים היינו עבודה, ופעולת החליבה היא שנתמעטה מ'בשר', ע"ש. [ומפרש הסוגיא שם שמוזה שמעט הכתוב שלא
לחלוב, מוכח ששאר חלב מותר בשתייה, שאל"כ למה הוצרך מיעוט מחליבה. ודחו, הוצרך הכתוב למעט שלא לחלוב לשם
הנאה אחרת]. אלא שצריך עיון מדברי רבנו גרשום להלן (טז). שכתב במפורש שהחלב אסור בשתייה, ומשמע מדאורייתא.
וע"ע מנ"ח תמא, ג; משיב דבר ח"ב נז סז; חזו"א בכורות יח, יז.

הנצי"ב (בחדושו להלן כה.) מדייק מדברי הרמב"ם בפירושו המשנה (ערלה ג) שהגיזה עצמה אסורה. וכן צדד מהריט"א (פ"ג מב) לפרש"י (בתמורה לא).

ואכלת – ולא לכלבין. מכאן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. יש אומרים שאין נאסר להאכיל לכלבים אלא בשר שאינו ראוי לאכילת אדם אלא לכלבים כגון טריפה או קדשים שמתו, אבל בשר הכשר לאכילה מותר להאכילו לכלבים. וכן הדין לבכור בהמה בעל מום (עפ"י תוס' זבחים עא: ד"ה ובטריפה; הגהות מרדכי סוף יבמות קכו. וכ"ה ברמ"א ביו"ד שו,ה). אלא שיש ליתן רק בדרך עראי כגון הנותר מהבשר עם העצמות, אבל לא ישליך הבשר ממש משום בויזן קדשים (עפ"י ים של שלמה חולין פ"ד ד). יש חולקים ואוסרים מהתורה בכל אופן. וכן בבכור בעל מום (עפ"י רשב"א חולין סט: בשם התוס'; ר"ן ורבנו ירוחם – מובאים בש"ך שו"ק ח. וכן הסיק להזהר בדבר).

(ע"ב) 'איכא דאמרי: תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא משעת זביחה ואילך.' יש להסתפק ל'איכא דאמרי', האם מותר לגז פסוה"מ לאחר זביחה, או שמא למדנו מן הכתוב הוה שאין בפסולי המוקדשין אלא היתר אכילה בלבד – 'תזבח ואכלת' [וביחוד לפי גרסת הב"ח, 'אין לך בהן אלא היתר אכילה משעת זביחה...']. ואולם התוס' להלן (כה ד"ה שער) כתבו במפורש שלאחר זביחה הכל מותר. ומשמע אף לפי זה הדורש מ'תזבח – ולא גיזה'. אך נראה שלפי דעת ראב"ר"ש (לג.) הסובר פסוה"מ לאחר פדיונם ושחיטתם יש בהם עדיין קדושה (לענין 'חטאות המתות' ע"ש), הוא הדין לענין גיזה ועבודה.

זולדן וחלבן אסור לאחר פדיונו. היכי דמי, אילימא דאי עבר ואיתיליד לאחר פדיונו, אמאי, ולד צבי ואיל גינהו...' מפירושו רבנו יהונתן משמע שהוא הדין לחלב הנוצר לאחר פדיונו – מותר. לא נאסר חלב פסולי המוקדשין אלא החלב שנוצר בבהמה מקודם לפדיון.

וכן הוכיח בכמה ראיות הר"י מרצבך זצ"ל ('עלה יונה' עמ' רז. וע' 'מוריה' שנה י גליון א-ב). אלא שכתב להסתפק מהו אותו חלב שנאסר, שזה אין מסתבר לומר שנאסר רק החלב שהיה בכחל לפני הפדיון אלא יתכן שנאסר כל החלב הבא לרגלי עיבור הולד שנוצר לפני הפדיון, גם אם נולד הולד אחר הפדיון, או שמא הכל תלוי בלידה שמחמתה נעשה החלב (ע' לעיל ו:), אם היתה הלידה קודם פדיון – נאסר החלב הבא מחמתה אף לאחר הפדיון, ואם הלידה היתה לאחר הפדיון – מותר.

לכאורה יש לפקפק בעיקר הנחה זו; הלא לפי דעת הסוברים שרק החליבה נאסרה, לא החלב עצמו (ע' לעיל), על כרחך מה ששינו במשנה 'ולדן וחלבן אסור' היינו החלב שנוצר קודם הפדיון, ודינו כדין ולד-קדשים, וזאת ללא לימוד מיוחד מ'בשר' ולא חלב, ואם כן מזה נשמע שלפי הדעה הסוברת שהחלב עצמו נאסר מ'בשר', הלימוד הוא על חלב שנוצר לאחר הפדיון, כי החלב שנוצר מקודם דינו כדין וולדות קדשים, (שעל כן התנא הכלילם כאחד, ולדן וחלבן), שאינו צריך לימוד מיוחד. ועוד, כשם שמיעוט גיזה כולל גם גיזה שנוצרה אחר הפדיון, כמו כן מיעוט חלב, ומהיכי תיתי לחלק ביניהם. [אמנם אם ננקוט שאין איסור בחליבה אלא באכילת החלב בלבד (ע' לעיל), יש לחלק ולומר שלכך הגיזה אסורה לעולם, גם בגז הנוצר אח"כ, כי אין הדבר תלוי בגז אלא בעבודה בבהמה, משא"כ בחלב].

ומרבנו יהונתן נראה שאין הוכחה כלל – שהוא קאי ארישא דמתניתין, כשקדם מומן להקדשן, ובוה לא נאמר כלל המיעוט 'בשר – ולא חלב'. ושם כל איסורו אינו אלא כדין וולדות, ולכן פרש שנוצר קודם הפדיון. וע' גם בתוס' להלן (כה ד"ה שער) שפרשו הגמרא בחולין (לו) דהוה אמינא למעט 'בשר – ולא דם' כשם שממעטים 'ולא חלב', ואעפ"י שבהקדש גמור הדם מותר בהנאה, שהרי נעשית מצותו, ע"ש. – מבואר מזה, שאין טעם האיסור משום שנתקדש בבהמה.

וכן משמע מפשטות דברי הרי"ד בפסקיו (יד. טו:), שאין חילוק בין חלב שנוצר קודם הפדיון או לאחריו. הגר"י מרצבך (שם) יישב לפי דרכו את השמטת הרמב"ם איסור חלב-פסולי המוקדשין – שכיון שאיסור חלב נובע מכך שנוצר קודם הפדיון, וזה משום שדם נעקר ונעשה חלב והרי הדם היה עוד קודם פדיון, על כן הרמב"ם שאינו פוסק דם נעקר ונעשה חלב, אין כאן 'חלב'. וגם החלב שבכחל, לפי פסק הרמב"ם בהל' טומאת אוכלין, אין עליו דין חלב – לכן להלכה אין מקום לאיסור חלב. והוא עצמו הרגיש (בהערה שבשוליים) בדוחק היישוב, לדחות על סמך זה הלכה מפורשת בכמה מקומות. וכתב שנראה יותר שהרמב"ם כלל איסור חלב באמרו 'אין לך הנאה אלא משעת זביחה'.
 ושמא יש לומר שהרמב"ם למד שלפי ה'איכא דאמרי' אין איסור חלב, כי הפסוק אינו מדבר אלא בגוף הבהמה שלא יהא בה התר אלא משעת זביחה, ואין מדובר כלל על חלב. אלא שמכל מקום יש איסור בחלב שנוצר מוקדם כדין ולד, וזה כלול באיסור של חלב הקדש, שאינו דין מיוחד בפסוה"מ, ואעפ"י שנחלב אח"כ לא נפקע איסורו כנ"ל. והוא הדין לביצת הקדש. ואין להקשות מסתימת הסוגיא לעיל ו, שיש איסור חלב בפסוה"מ – שבלאו הכי אותה סוגיא אינה מיושבת עם ה'איכא דאמרי', שהרי לא"ד אין פסוק מיוחד לאסור חלב, ואין לשמוע מכאן שחלב חולין מותר.
 וע' גם בתוספתא (בכורות ב,ג) שלא הזכיר כלל איסור חלב.

'בין לפני פדיון בין לאחר פדיון הגוזז והעובד בהן סופג את הארבעים'. אף על פי ש'תזבח ולא גיזה' הוא לאו הבא מכלל עשה ואין לוקים עליו – כאן לוקים מפני שהחזירו הכתוב לאיסור הראשון, כמו קודם שהומם שנוצר משום לא תעבד... ולא תגז, כלומר רק זביחה התרתית לך בבעל מום ולא גיזה ועבודה (עפ"י תוס' לעיל ע"א ד"ה ואהני; ביצה יב. ד"ה השוחט; תוס' וש"ר חולין צט. וע' משנה למלך מעילה א,ז).

דף טז

זה השוחטן בחוץ פטור. רב הונא מתני חייב ומוקים לה בדוקין שבעין. לפרש"י ז"ל ציטוט זה הוא חלק נוסף מן הברייתא המובאת לעיל.
 – 'וזה זר מאד' שיפסיק הגמרא לפרש הברייתא טרם סיומה. ועוד, אין המשך לברייתא. ועוד, בתוספתא בכורות קטע זה אינו מובא (וע' בפירוש רבנו גרשום).
 ונראה בבירור שהדברים מוסבים על משנתנו, ולפני הגמרא היתה הגרסה בסיפא, בשקדם הקדשם למומם 'זה השוחטן בחוץ פטור' [וכן היתה הגרסה לפני הרמב"ם בפירוש המשנה]. ורב הונא מתני 'חייב' שהרי התנא בא להשמיענו דבר והיפוכו, ומעמיד בדוקין שבעין וקרבי עקיבא. וקבעוה תנאים את גרסת רב הונא במשנה [כמו שיש כיוצא בזה בזבחים קיד:]. 'ואין ספק בזה כלל'.
 [ור' אלעזר (לעיל יד:)] החזיק בסיפא בגרסת 'פטור', ולעומת זאת ברישא היה שונה 'חייב', וכמו שנתבאר שם] [משך חכמה שופטים יז,א).

'ליפרקה – לא אלימא למיתפס פדיונה'. רצה לומר, כיון שחלה עליהן קדושה קלושה של איסור פסולי-המוקדשין, בקדושה כזו לא נאמר דין פדיון (חזו"א).

'מנין לתמורת פסולי המוקדשין שמתה, תלמוד לומר ממעלי הגרה... מנין לחמש חטאות מתות תלמוד לומר ממפריסי הפרסה'. סימן הטומאה של מעלי הגרה הוא שאינם מפריסי פרסה, והרי זה סימן חיצוני הניכר – לפיכך ריבו מזה תמורת פסולי המוקדשין שמומם ניכר [כי על מום שבסתר אינו

יש מהראשונים שכתבו שאין איסור דאורייתא אלא במעשה החליבה משום עבודה בקדשים, אבל החלב עצמו אינו אסור אלא מדרבנן (עפ"י תוס' מעילה יג בשם 'ש מפרשים'; פירוש הר"ב ד לתו"כ שמיני ד; הגמ"ר שבת פט"ז). ואין כן דעת התוס' ועוד ראשונים (ע' במעילה שם ולהלן כה ושטמ"ק כאן ובב"מ נד סע"ב; ר"ג להלן טז).

ד. פדיון לאחר מיתה; קדשים שקדם מומם להקדשם – נפדים לאחר מיתה. כן סתמה משנתנו. והטעם, שאף לדעת התנאים הסוברים קדשי מזבח טעונים 'העמדה והערכה' לפדיון (והעמיד... והעריך), כשקדם המום להקדש – אין צריך (והעמיד... והעריך הכהן אתה – למעט בעל מום מעיקרא). וזה שלא כתנא דבי לוי שהצריך 'העמדה והערכה' אף בזה, ואפילו בחיה ובעוף (ר"ב). קדם הקדשם למומם – אם מתו ייקברו, שאין פודים אותם.

א. להלכה בעל מום מעיקרו אינו צריך העמדה והערכה (ערמב"ם איסורי המזבח א, יא ובנו"כ). ויש אומרים דוקא לאחר שמתו, אבל מחיים צריכים העמדה והערכה (ע' לחם משנה ומשנה למלך הל' איסורי המזבח שם. והרב"ז (ערכין ה, יב) כתב כן בדעת לוי [וכתב שכן נקט הרמב"ם להלכה, כלוי], שלא הצריך העמדה אלא מחיים אבל לאחר מיתה נפדית. ואולם מהסוגיא אין נראה כן. וצ"ע).

ב. יש אומרים (עפ"י הסוגיא בפסחים כט) שמדרבנן אסור לפדות לאחר מיתה אעפ"י שקדם מומם להקדשם ואין צריך העמדה והערכה – משום שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים, ואפילו בקדושת דמים אסור מדרבנן (עפ"י תוס' פסחים; שטמ"ק כא). ואולם ברמב"ם משמע שמותר אף מדרבנן (שער המלך).

ג. לדעת חכמים אליבא דריש לקיש (וכן סובר רב, ויתכן גם ר' ינאי. עתוס' כו. ד"ה התולש), קדשי בדק הבית בלבד טעונים העמדה-והערכה, ולא קדשי מזבח [ואולם הרמב"ם (ערכין ה, יב איס"מ א, יא) לא פסק כן], ואעפ"כ אין פודים קדשי מזבח שקדם הקדשם למומם מטעם אחר; שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים (ויש שנקטו טעם זה להלכה. ע' בפירוש רע"ב חולין י, ב ושעה"מ בכורים י, ב). וישנה דעה הסוברת שפודים, ואין הלכה כן.

ד. קדשי בדק הבית, לדעת חכמים המצריכים העמדה והערכה בהם [וכן הלכה], אין הבדל אם היו בעלי מומם מעיקרם אם לאו, שאין חילוק בקדשי בדק הבית לענין המום (עפ"י שיטמ"ק יד: אות ו; רש"י ותוס' תמורה לב-לג). בכור ומעשר בהמה אין להם פדיון, כדלהלן לא-לב.

דף טו

כא. פסולי המוקדשין שנפדו – מה דין חלבם ודמם? האם נוהג בהם דין 'אותו ואת בנו'?

חלב ודם של פסולי המוקדשין אסורים באיסור כרת כבשאר בהמות (ואעפ"י שחלב צבי ואיל מותר, מיעט הכתוב אך לאסור. ור"ב דרש מיתור דמו (שאינו נצרך לאסור הדם האסור אף בצבי ואיל) ולכך הוציאו הכתוב בלשון דמו, לומר מה דמו בכרת אף חלבו בכרת). איסור 'אותו ואת בנו' נוהג בפסוה"מ (אך – חלק, כלומר לענין זה לא הוקש לצבי ואיל). כללו של דבר: דינים אלו הנוהגים בין בחולין בין במוקדשין – נוהגים גם בפסולי המוקדשין, שלא כחוב בכורה ומתנות שאין נוהגים בקדשים.